

Vegyes házasságok Jázován

Az egyéni identitástudat megőrzésének lehetőségei

IVÁNOVICS TÜNDE

A kis etnikai közösségeknek azért van létjogosultságuk és emberjogi alapjuk, mert az emberek valahol állandó lakhellyel tartózkodnak ezen a Földön, és ahol ez a lakhelyük van, ott otthon érzik, vagy otthon akarják érezni magukat. Ott akarnak családot alapítani, dolgozni, és egymás között szorosabb kapcsolatot teremteni. Ezt nevezhetjük az etnikai közösség összetartó erejének. Azonban ezek a kis közösségek a nagy, globális közösség részét képezik, és emiatt hatnak rá különböző külső erők. A kis közösség tagjai is mindenekelőtt tartozni akarnak ahhoz a nagyobb közösséghez, amellyel közös szükségleteik vannak. Ez egy szociális ösztön. Ha ezt gátolja valami, akkor az egyén, ill. a kis közösség képes eltávolodni. Egyfajta menekülés ez, ami a túlélési ösztön által hajtott. Az emberek akkor tudják kielégíteni érvényesülési ösztönüket, ha szociális kommunikációjuk nem akadályozott, ha úgy érezhetik, nem élnek elhibázott, valami által nehezített életet. Az a közösség, amely kevesebb lehetőséget nyújt az említett szociális ösztön érvényesítésére, elveszíti összetartó erejét, szétesik, tagjai pedig beleolvadnak abba a közösségbe, amely könnyebb, biztonságosabb távlatot nyújt.

Hogyan találja fel magát egy ilyen nehéz útvesztőbe került legkisebb társadalmi mag, a család? A családba beszűrődő feszítőerők hogyan hatnak az egyénre? Kialakultak-e elfogadott normák, melyeket a kétes helyzetekben követhet, vagy követnie kell az egyénnek? Ki a döntéshozó: a közösség vagy az egyén? Van-e mód arra, hogy ellentétes erők között is megőrizhessük identitásunk alapjait, nemzeti önazonosságunkat?

A magyar az egyik legnyitottabb természetű nemzetiség Szerbiában, illetve az egykori Jugoszláviában. Ez különösen megmutatkozik a vegyes házasságok számában, amelyet magyar nő vagy magyar férfi köt más nemzetiségű férfival vagy nővel. 1963-ból való adatok szerint¹ 4254 magyar nő közül 3167 kötött házasságot magyar férfival, 656 szerbbel, 257 horváttal, 14 szlovénnal, 13 macedónnal, 28 Crna Gora-ival. 3828 magyar férfi közül 3167 kötött házasságot magyar nővel, viszont 346 szerb, 220 horvát nővel. Csak Vajdaságot tekintve, 1963-ban itt még nagyobb a vegyes házasságok aránya. 4096 hajadon magyar nő közül 3140 kötött házasságot magyar férfival; 545 szerbbel, 2552 horváttal, 12 szlovénnal, 9 macedónnal, 23 Crna Gora-ival. 3730 házasulandó magyar férfi közül 3140 választott magyar nőt; 300 szerbet, 200 horvátot. A számok azt mutatják, hogy a magyar nők könnyebben lépnek házasságba más nemzetiségű férfival, ám a vegyes házasságot kötő férfiak száma is egyre növekszik.

¹ Mirnics Károly 1993. 22.

Milyen nemzetiségű az a gyermek, aki vegyes házasságból születik? Sokan ilyenkor is a patriarchális családmódel szabályait követik és az apa nemzetiségének rendelik alá gyermekük identitását. Azonban még ennél is gyakrabban, egyfajta kettős identitás felállítására törekszenek. Az egykori Jugoszlávia „nemzetiségi” felfogása felkínálta a „jugoszlávnak lenni” lehetőségét. Ez a kettős identitás, mely a régi államszerkezet felbomlása után is erősen él, a teljesebb önazonosság lehetőségét ígéri, miközben identitászavart, önismereti bizonytalanságot okoz. S a fentiekhez csatlakozik az a gondolat is, hogy az, aki magyarnak vallja magát, de már elemi szinten sem, vagy alig tud anyanyelvén, magyarul beszélni, az a magyar közösség és kultúra számára elveszett. Mindezt segíti az a külső rendszer, mely azt sugallja, hogy azok, akik inkább hajlanak identitásuk fellazítására és az állami nyelvet választva „szerb”-nek, vagy „pravoszlávnak” vallják magukat, könnyebben boldogulnak az életben mind továbbtanulás, mind munkavállalás terén.

Tanulságos színtér a válaszok keresésére Jázova. Kicsiny bánáti zsákfalú, melynek egykori egységes, homogén magyar közösségét lassan megtörni látszik az említett külső feszítő erő. Egyre szokásosabb a vegyes házasságok létrejötte, a faluban már öt-hat diáknak szerb nyelvű oktatást biztosítanak, s beépülni látszik egy teljesen idegen etnikai közösség, amely a délszláv háborúk vihara előtt talált menedéket a faluban.

2001 nyarán Jázován végzett néprajzi terepmunkám során ebben az egykor homogén, egymásról szinte mindent tudó közösségben kerestem fel öt családot. Céлом annak vizsgálata, hogyan mutatkoznak meg a fenti kérdésfeltevések, szempontok a vegyes házasságban élők családmódeljeiben. Vibráló, még kialakulóban lévő formákra leltem, melyek alkalmasak arra, hogy kicsiben bemutassák az egyéni identitásörzés vagy identitáskeresés folyamatát olyan magyarok esetében, akik boldogulásukat keresik.

Az öt interjú közül hármat találtam alkalmasnak arra, hogy valamennyire átlátható képet adjon. Két esetben magyar férfi kötött házasságot macedón, ill. macedón-szerb nővel. A párválasztás alkalma az idegenben végzett vendégmunka volt. A harmadik esetben a magyar nőt előző házasságából való gyermekével vette feleségül egy szerb-crna gorai férfi.

Alább közlöm a beszélgetések szövegátiratait. Egyes esetekben nehézkes a szövegalkotás, sok a tájnyelvi elem, szerb és magyar szavak keveredése nehezítheti a megértést, ám csak ezeken átvergődve kapunk képet a konkrét folyamatról, csak így láthatjuk a hatásokat is.

Interjúalany:	Atanasovska Piri Ljiljana (szül.: 1961.04.06.)
Férje:	Piri József (szül.: 1955.11.08.)
Gyermekeik:	Gábor (szül.: 1983.01.03.) Anita (szül.: 1985.02.19.)

Lakhely: Jázova, Tito Marsall utca 103.

I.T.: Szóval akkor, hogyan tetszett ideérkezni Jázovára?

P.Lj.: Há' úgy hogy, barátnőmmel begyűttek a vendégségbe, ott megismerkedtünk az urával, oszt elkeztünk beszélgetni – így, úgy, amúgy... Má' az ő testvére barátnőm vót, oszt azon körösztü'. Oszt, viccbe mondtam, „Hogy nem keres nekem valakit Vajdaságba?” Osztán így legyűtt egy vendégségbe, ott tanákoztunk, oszt egy lakodalomba összegyűttünk, oszt utána e' vitt... megtörtént.

I.T.: Már akkor a férjével?

P.Lj.: Igen, igen.

I.T.: És akkor már lett is házuk?

P.Lj.: Nem! Három-négy éven anyósommal laktunk. Az Susányba van, egész ebbe az utcába. Aztán, hogy az uram nem dógozott, oszt felvették, itt a Zadrugába² traktorista, osztán vettünk házat, külön lettünk. Külön életünk legyen! Má' vótak egy családok is; kigyűttünk ide, saját házuk legyen. Há' ez a legjobb énszerintem!

I.T.: Igen, igen.

P.Lj.: Mindenki kell be legyen otthon!

I.T.: És akkor, amikor ide érkezett, még nem is tudott semmit magyarul és... három hónap alatt már kezdett, lehetett?

P.Lj.: Kezdtém!

I.T.: Na! Hát...

P.Lj.: Gagyogni. Hogy mondjam? Az anyósom, apósom nem nagyon... Na, apósom még valahogy megérti szerbű, de anyósom nagyon keveset. Amott a szomszédba az fele szerb, me' az apja szerb az anyja magyar: itt vót a szomszédba oszt barátkoztunk. Akkó', hun szerbű beszétünk, hun magyarú – mikor hogy, na!

I.T.: Nem zavarta soha a többieket, vagy nem zavarta magát se, amikor csak magyarul beszéltek... vagy őket, ha szerbül kellett beszélni?

P.Lj.: Nem, sose. Má', hogy mondjam, sokan piszkátak, hogy „Ez nem tanul meg sose magyarú'!”, így meg úgy... Én mondtam: „Majd.”

I.T.: És kik voltak?

P.Lj.: Hát, a szomszédba, öregasszonyok. „Ez nem tanul meg sose!”, meg mit tudom én, „Milyen nehéz a magyar nyelv!”, meg így, meg úgy, meg amúgy. Oszt, mondom, három hónap se köllött, má' én kezdtem beszélni. Sose nem felejttem, egyszer, á jó' van, összekötöttem egy-két szót, megértettem, akkó' gondótam, hogy miről van szó. Oszt, novembar harmadikán gyűttem', vagy decembar harmadikán, tavaszra szedtek ki az utcán fákat, olyan – ákácfa. Hát tényleg nagyon éhes vótam, majd én mondok Józsinnak – „Há', jerünk be együnk, hát éhös vagyok!” Hát, de „éhes” meg „édes”, mindig összekevertem, nem tudtam melyik-melyik. Ának' az utcán, eccé' mondom Józsinnak: „Gyerünk be má', olyan édes vagyok!” Ekezdtek nevetni. Ott kapcsótam én, hogy valami nem jó' sikerült. Mondom Józsinnak: „Most mit nevetenek?” Aszongya: „Tudod te mit mondtá'?” Kapcsótam, mondtam: „De, most tudom hogy édes vagyok...he, he, he...” Úgy, hogy vót má', mái napig is vannak olyan szavak, nem ugranak be olyan hirtelen. Me' nekem csak szerbű' kell

² Zadruha – a termelőszövetkezet szerbiai megfelelője.

gondoskodni, vagy makedónú', hogy át bírjam fordítani, ha néha elakad, de ...
Többször kijavítik. (Ezt a mellette ülő lányára mosolyogva mondta.)

I.T.: És a gyerekek, hogy tanultak meg?

P.Lj.: Makedónul?

I.T.: Volt olyan, hogy valamelyiket előbb? Vagy te értesz makedónul is, meg szerbül is? (a lányunk felé intézett kérdés)

A.: Makedónul nem, de szerbül. Szerbű' mindönt megértök, de beszélni..., vagy, hát szoktam úgy – iskolába, barátokkal – de itthon magyarul beszélünk.

I.T.: Igen.

P.Lj.: Mikor veszekszünk, akkor is! (erre mindenki felderül)

A.: De még hogy tud magyarul veszeködni! Jobban mint szerbű'!

I.T.: Úgy tanultak meg, hogy a férje tanította magyarul és maga meg...?

P.Lj.: Azt, ha ő itt lenne, megmondaná, me' éccakákra nem hagytam aludni. Eszembe jutott valami... „Ezt hogy mondják?” „Haggyá' má' békén aludni!”- azt mondta. Oszt, vót olyan is... mit mondjak. Vótak a barátnőm nekem, mondom, vót aki szerbű tudta, na az a segítségem. A komaasszonyom is, aki most, a is tud szerbű jól: milosevói. Oszt, leűtünk, akkor akartam, vagy hogy mondjam, iparkodtam na. Egyet mondok: vót olyan eset is, hogy kinevettek. Nagyon buta vótam', vagy azt mondták. Nyomták magyarú, oszt nevettek. Na, gondoltam magamba, „Nem sokáig nevettek tik'!” Oszt, többszö', mikó' begyűtem a bótba, oszt nem akartak szóni szerbű'. Akkó' vót egy osztityevói³ lány dógozott itt, az tudta szerbű' is, magyarú' is, szerb vót... Oszt, úvele is sokszó beszélgettünk, oszt mondom, nem vót nekem nehéz, vagy mit tudom én.

I.T.: Szóval, akkor a falu nem nagyon szólt azért, hogy a férje nem magyar lányt vesz feleségül...

P.Lj.: Há', vótak, akik öregebbek vótak, azok... Me akkó' nem nagyon vót szerb a faluba. Én, Szvetlana, Milan bácsi...

I.T.: És ez hányba volt?

P.Lj.: Nyolcvanba. Oszt, nem, hogy mondjam, furcsa. Vót olyan eset is, aki mondta: „Bepiszkolták a falut.” Ne, én nem figyeltem arra sose! Nem volt problémám sose. Aki valaki mondta, visszamondtam neki szépen, simán. Máskó' nem szólt, oszt kész. Ez az igazságos.

I.T.: Igen.

P.Lj.: Sérteni, senkit nem sértettem! Én nem szégyeltem azér', hogy az vagyok! Há' egy se tehet arról, hogy magyar vagy nem tudom... Nem vót sose problémám. A mái napig is, hány annyi barátnőm van itt, pedig mind magyar!

I.T.: És ők nem akartak esetleg megtanulni makedónul? Nem próbálkozott senki?

P.Lj.: Neeem. Nagyon nehézén szerbű' is. Mit tudom én. Van olyan barátnőm is, hogy tényleg nem is tud szerbű'. Oszt, mondom... most add ide én megmagyarázom ezt egy részinek, hogy tanítsam szerbű', hát nem volt, vagy, hogy mondjam:

³ Osztityevó – Osztojityevó, magyar nevén Tiszaszentmiklós, Jázovával szomszédos település.

elég volt két gyereket megtanítani két nyelven. Nem bíránk, úgyhogy problém. Osz, akkó' inkább magyarul mondtam, hogy...

I.T.: És egy helyre járnak a magyarokkal, hogyha ünnepek vannak, vagy valamit szerveznek. Szoktak bálak lenni, vagy más összejövetelek a faluban?

P.Lj.: Hát, szoktak lenni.

I.T.: De hát, most látom itt ezeket a tojásokat (írott tojások), végül is ezek...

P.Lj.: Művészet, igen. Csak itt Jázován, me' vótam Szajánba, vótam több helyen, hát nem úgy szervezik más helyen. Vagy nincs ki, vagy mit tudom én. Nem így mén', hogy mondjam? Vót mikó' színészdarabot adtak, akkó' egy része ement röhögni, hogy kicsúfolt, vagy mit tudom én, ilyenek. Nincs ki szervezze. Vagy Padé, amarra Szaján, azok jobban szoktak ilyeneket becsülni. Nemaju neku organizaciju, da... ne znam. (Nincs valamilyen szervezetük, vagy nem tudom.)

I.T.: És a családja otthon? Nem tudom, édesapja, édesanyja él még?

P.Lj.: Apám meghalt, elmúl egy éve, másfél éve. Anyám még él, van három testvérem még lent, két fiú, meg egy lány, öregebb.

I.T.: Ők hol laknak?

P.Lj.: Tavaly ilyenkor éppen ott voltam. Máma van búcsú lent... Az idén ez a cirkusz⁴, nem is mehettem volna.

I.T.: És hol laknak pontosan?

P.Lj.: Ajrodrom, repülőtér, má' ottan egy falu. Olyan, hét-nyóc kilométer Szkopjetól az a község, falucska.

A.: Hogy hívják a falut?

P.Lj.: Ognjenovcinak.

I.T.: És szoktak telefonálni, vagy hogy tartják a kapcsolatot ilyen messziről?

P.Lj.: Hát, néha telefonálás, néha levelek. Most má' régóta nem hallottam semmi hírt. Vonalak is rosszak. Kinn a postán, nem bírom kapni. Zadrugába néha ki vannak kapcsolva a telefonok. Este csak jobban lehet fogni. Nije toliko preopterečen. (Nem olyan túlterhelt.)

I.T.: Hát, nagyon rossz ott lent most, biztos. Szörnyű! És férje családja hova valósi?

P.Lj.: Jázovaiak. Egy család van, anyósomék, apósomék élnek, testvére nincsen. Maga van, idevalósi.

I.T.: És téged az iskolába, Anita, nem zavar, hogy anyukád...

A.: Neeem. Az a rossz, hogy mi a csuda... gondolom, nekem jó, hogy tudok szerbú', me' ott a szerb nyelvet nagyon komolyan vöszik. Má' ha a szavakat kő' tanúni, akkó' neköm nem köll semmit se tanúni. Akkó' nézik „Há' hunnan tudod te?” És akkó' én nem szégyenlöm, hogy anyukám szerb, vagy makedónka; én mögmodom nekik, és akkó': „Tényleg?”, há' mondom: „Igen.” De semmi gond nincsen vele.

P.Lj.: És sose nem fogtam fő úgy, hogy az szerb, mondom: én embert látok az emberbe. Éntüllem lehet akárki.

⁴ A délszláv háborúra gondol.

I.T.: De hogyha magát megkérdezik, hogy most mi, akkor minek mondja magát? Szerb? Makedón? Jugoszláv?

P.Lj.: Hát, ez kicsit furcsa. Én úgy érzem magam... Itt is érzem az anyémre, meg ott is érzem, hogy a' is az anyém! Érti? Me' az fajta, az csak fajta. És mikó' kívát a Makedónia is, nagyon fájt, legalább úgy érzettem. Me' nyöttem Szerbiába, nyöttem Makedóniába is, és nekem e' is az anyém, a' is az anyém. Mind a kettő. Nem mondtam le anyámrú' se, de apámrú' se'. Ott lent Makedóniába sose nem vót, hogy apám szerb, vagy makedónka? Beszéltünk makedónú, ahogy sikerút, mind itt. Itt a szomszédba is van, az ura szerb, felesége magyar. Oszt, sokan csudákoznak, mikó' bedobom szerbú', beszélgetünk, oszt nézik. Hát, nekünk az se furcsa, vagy mink megszoktuk... Itt a szomszédba két szót szólok Szuzinak szerbú', két szót magyarú', oszt nekünk nem furcsa, me' mink megszoktuk. Tizenhat éve itt szomszédok vagyunk.

I.T.: És amikor el kell dönteni, milyen iskolába járjon a gyerek? Te itt jártál általános iskolába, meg a testvéred is?

A.: Igen.

I.T.: Itt hány osztály van? Milyen osztályok vannak?

A.: Igen, most van szerbú' is. Egy öt-hat diák van, az egész az a menekültek, má' ahogy mondják, de nekünk is mögoddották, hogy lögyön szerb iskola, és akkó' nekünk magyar vót. Á, jó a magyar is.

P.Lj.: Józsi mondta, hogy jó' van, szerbú' csak jobban követelik akkó'. De most elmenjen Osztityevón?

I.T.: Ja, hogy szerb osztályba menjen?

P.Lj.: Kicsikék vótak a buszra beszáni, leszáni, mit tudom én.

I.T.: És mér' gondolták, hogy jobb lenne szerbül?

P.Lj.: Hát a fene tudja. Csak én szerintem jobb. Jer ako ode na, mogla sam da pošaljem u Beograd na fakultet. Imam tetku rođenu tamo. (Mer' ha elmegy oda, tudtam volna elküldeni Belgrádba egyetemre. Van ott született nagynénim.) Több esély van, hogy bírja, hogy mondjam...

I.T.: Továbbtanulni?

P.Lj.: Tovább. Mogla bi u Beograd da završi fakultet, odlična je od prvog. (Mehetne Belgrádba, hogy elvégezze az egyetemet, kitűnő elsőtől.)

I.T.: De hát, így is tudsz te szerbül is meg magyarul is.

P.Lj.: Hát tudja, de én úgy vagyok vele: tudok én magyarú', de mennék Zentára mondjuk, kit nem ismerem, azt nem merészeltem magyarul mondani. Me' vannak ott, olyan kicsit kultúris szavak, hogy mi se tudom mondani, oszt zavarba hoz.

I.T.: De egy idő múlva meg lehet tanulni, nem?

P.Lj.: Hát, meg lehet tanulni, nem arról van szó, de jobban érzem, ha szerbül beszélgetek. Szabadabb vagyok, vagy hogy mondjam. Hát mútkó' mikó' vótunk Zentán... tudok én kiolvasni magyarul, de vannak szavak amit nem értem. Hát mondom neki: „Olvas e' me' én nem tudom kiolvasni.” Na, ha leűném tanúni, biztos hogy megtanúnám, de fene tudja.

I.T.: Magyarországra szoktak jámi. Hiszen az nincs olyan messze innen.

P.Lj.: Hát, nincs olyan messze, csak a bukszám nem engedi. Én emenném akárhova, az nekem nem probléma. Mondom, nagyon rossz a helyzet a pénz' végett. Mondom: ha vóna pénzem, lemennék Makedóniába inkább. De szeretném én is. Romániába jártam.

I.T.: A gyerekeket még nem is vitték?

A.: Voltam, de má' nem most. Hát, hány éve? Öt-hat éves lehettem?

P.Lj.: Nagyon régen. Kilencvenbe. Akkó' vótak lent. Aztán nem vót pakszusam⁵, vót problémám a drzsavjansztóval⁶. Úgyhogy addig erendeztem, akkó' éppen külön vótak. Nyócvanba gyüttem decemberbe, nyócvanegybe csinátattam a legitimációt⁷. Kilencvenbe újra kellett, me' tíz évre szót. Akkó' mentek szét, oszt akkó': ez szerb, ez horvát, ez... na. Nem kaptam drzsavlyansztvót, oszt addigra e' kellett rendezni minden papírokat. Beográdba születtem: onnan papírokat, innen papírokat, sokáig tartott. Píz se vót. Tavaly előtt se nagyon.

I.T.: És akkor, hogyan élték meg, hogy szétesegedett lassan az ország?

P.Lj.: Fájt. Mert má' én nem tudom, hiába mondják, egy részük, hogy ez szerb, ez horvát, mind egyforma nép szenvedett. Nem tehetik az a szerb gyerek se, az a horvát gyerek se... mit tudom én. Rosszú' esett mindenkinek aki úgy fogi fő'. Én abba' az időbe' az iskolával mentünk Horvátországba, mentünk a Crna Gorán. Senki nem kérdezte ki vagy, mi vagy. Így tanítottak otthon: „Ember legyél! Nem számít ki vagy, mi vagy.” Máí napig is a gyerekek... Nem vót probléma, hogy most szerb tévét nézünk, magyar tévét nézünk, vagy mit? Nézem ezt is, amazt is. Nem zavar magyar zene se, szerb zene se.

I.T.: Anita és Gábor, hogy döntitek el, hogy magyarok, szerbek, vagy makedónok vagytok?

A.: Hát, nekem nem fontos. Mikó' kérdezik, hogy „Most akkó' mi vagy? Félig magyar, negyed szerb, negyed makedón?” Akkor most „Válasszák ki melyik tesszik,” mondom nektek, „azt mondjátok.” Van egy barátnőm, itt a szomszédba lakik, ő is pontosan úgy áll, mint én, és akkor hülyéskedünk, hogy minket nem zavar. Mert szokták az iskolába mondani: „Ne, ez szerb.”, és akkor rögtön ránk néznek, hogy most minket megbántottak-e azzal. Nem akarták, de úgy véletlenül is. És akkó' én mondom: „Há', énnekem nem ér semmit, én nem vagyok tiszta szerb.” – mondom: „Tik csak mondjátok, nekem nem probléma.”

I.T.: Ha ki kellene töltened egy hivatalos nyilatkozatot, hogy milyen nemzeti-ségű vagy, akkor mit írnál be? És maga mit írna be?

P.Lj.: Én egyet mondok, nem mondok le egyikrű' se! Az ország meg döntse mik vagyunk. Énszerintem azt be kő' ismerni, hogy... jugoszlvenka, de má' nincsen. Ű keverte, akkó' döntse ki.

I.T.: Szóval akkor, semmit nem írna és az lenne a legjobb?

P.Lj.: Ő..., mit is írjak pakszusomba: „jugoslovensko državljanstvo”?

⁵ pakszus – passzus, a szerb 'pasoš' szóból magyarosult szó, jelentése: útlevél

⁶ drzsavjansztvó – a szerb 'državljanstvo' szó magyar átvétele, jelentése: állampolgárság

⁷ legitimáció – szerb 'legitimacija' kifejezés magyar átvétele, jelentése: személyigazolvány

I.T.: Az állampolgárság az igen. De a nemzetiség? Az útlevelemben nem írja a nemzetiséget.

P.Lj.: Engem sose nem zavart. Itt többször mondták a faluba: „Te csak ugyanolyan vagy mint egy igazi magyar.”—mondták ezt is. Meg a háború alatt is, köztünk sose vót probléma. Na, vót azé’ olyan probléma, hallgatta a tévét, rádiót, mondtam neki: „Fogd be, csapd e’, mer’ kíváglak téged is, meg a rádiót is, meg a tévét is!”. Ilyen vót, de hogy amúgy... mondom, mikó’ húsz éve együtt vagyunk sose nem vót probléma.

I.T.:S-a férjének se volt semmi probléma?.....

P.Lj.: Sose. Jó’ van, kis veszekedések vannak közte, se én akkor magyarú’ káromkodok. A magyarokat amúgy szidom, de... nem. Nem vót semmi probléma.

I.T.: És te Anita?

A.: Hát, én nem is tudom. Lehet, hogy olyat írnák, hogy katolikus vallás, de azt nem titkónám e’, hogy nem tiszta magyar vagyok. Úgyhogy, szóval mindönki rögtön azt kérdezi, hogy hunnan tudok én ennyire szerbű’, akkó’ mondom, hogy hát nem tiszta magyar vagyok én. Úgyhogy tudok szerbű’. Mindenki csak csudákszik.

I.T.: És milyen vallású maga.

P.Lj.: Pravoszláv.

I.T.: És te pedig?

A.: Katolikus.

I.T.: Templomban esküdtek?

P.Lj.: Templomba volt esküvő. Na, vót egy kis olyan, hogy át kő’ körösztködni. Én mondtam: „Nem. Nem körösztködök át!”

I.T.: És akkor is lehetett házasodni?

P.Lj.: Igen, me’ azt mondta a plébános úr, vagy minek mondják, meg anyósom mondta, hogy „Át kő’!”, „Én ez vagyok, aki vagyok! Veru neću da menjam. Ako sam mu dobra ovako, ako ne, ne mora u crkvi, venčaćemo se u opštini. (Nem szeretném megváltoztatni a vallásom. Ha így jó leszek neki, nem kell templomban, majd összeházasodunk a község házán.) De elfogadták. Na, gyerekeket mikó’ köllött körösztködni, akkó’ vót az a kommunizmus, háromba, oszt titkóni köllött, mert nem vót szabad nagyon templomba járni. Én elmondtam „Az én gyerekem nem lesz pogány.” Azt mondta Józsi: „Akarod beviszed Osztityevón szerb templomba, vagy amőkbe akarsz.” Bevittük Osztityevóba, meg löttek körösztköve a katolikus templomba, osztan vótak első áldozók is, bérmáva is lettek. Abba én sose nem avatkoztam. Akartak menni, mikor kezdtek a gyerekek, hittan, vagy minek hívták. Sose nem tiltottam senkit. Ami az apja, hát nem hoztam onnan, ű az apjuk, nem? Énszerintem az én anyám mindig azt mondta: „Apátok makedón oszt...” De Józsi nem szót vóna, ha pravoszláv templomba vittem vóna, akkó’ se szót vóna semmit. Az apjuk katolikus, ők akartak járni, ha nem akartak vóna járni, akkó’ se nem mondtam volna. De énszerintem az szép.

I.T.: Milyen templomba szoktak járni?

P.Lj.: Hát, ha nagy ünnepség van akkor elmennék, de ritkán.

I.T.: Ide a faluba, a katolikus templomba?

P.Lj.: Énnekem egy Isten van. Mindegy az, pravoszláv vagy katolikus, ugyanaz. Nézi az ember, pravoszláv templomok, meg katolikus, ugyanaz, csak egy kis különbség van. Ugyanazok az ünnepek.

I.T.: Mind a kettőt szokták tartani?

P.Lj.: Igen, akkor nagy öröm van, ugye lányom?

I.T.: Mikor a pravoszláv ünnep van, akkor készítik azt a szent kenyeret?

P.Lj.: Hát, annyiban nem csinálunk. Mondjuk, ha Karácson' van, vannak azok a búza, megfőzzük cukorral, meg mit tudom én. Hogyha katolikus van, akkor sonka. Meg a karácsony díszítés nálunk. Ha megcsinálják a karácsonyfát, akkor hetedikéig áll. Úgyhogy egybe vesszük aztat, vagy, hogy megmagyarázzam, nincs főbontva addig elmúlik a pravoszlávokná' is.

I.T.: És akkor kétszer kaptok ajándékot?

A.: Hát néha, ha van rá pénz. Mikor kisebbek voltunk, akkor még jobb világ vót. Akkor még minden meg vót tartva. Minden ünnepkor kaptunk valamit.

P.Lj.: Hát, jó' van most is fődzsztíteni a karácsonfát, ezt-azt. Kis apróságot, amit lehet, amit megenged a zseb.

I.T.: Szlavát⁸ azt szoktak tartani?

P.Lj.: Itt nem. Má' csak nem illik az uram miatt. Mer' nálunk jobban a férfiak-ra szlava. Jobban a férfiak viszik.

I.T.: A férfi az úr a háznál?

P.Lj.: Na, most egyet mondok, az uram éppen akkor született, novembar nyolcadik, mikor Mitrovdan (Mitar napja) van, az a mi „kučna szlavánk” (házi ünnep), oszt akkó' is ünneplünk. Nagy valamit nem csinálók, de házba kis ital, kis kalács.

Interjúalany: Trpevska Svetlana (szül.: 1960.04.18.)

Férje: Bálint Artúr (szül.: 1955.02.12.)

Gyermekeik: Emília (szül.: 1985.09.26.)

Renáta (szül.: 1987.02.07.)

Lakhely: Jázova, Tito Marsall utca 104.

I.T.: Hogyan és mikor került ide Jázovára?

T.S.: Az uram nyolcvanban vót munkaakción Makedóniában, Szkopjeban, Katlanovóban, ott megismerkedtünk. Oszt nyolcvanegyben ide kerültem, Jázován.

I.T.: Akkor rögtön lett házuk is?

T.S.: Nem volt öneki se az anyukájánál helye, oszt mamánál laktunk idáig.

I.T.: Itt?

T.S.: Itten. Oszt má húsz éve együtt vótunk mamáva', hát nem vót, csak egy szobám. Most má' a lányoknak is lett egy kis szoba.

I.T.: És amikor idejöttek, hány nem magyar volt a faluban?

⁸ szlava – szerbül 'slava', a családi védőszent ünnepe

T.S.: Hát nem olyan sok. Én mikó' ide jöttem, a Dura, meg vót egy titkár, az horvát vót, oszt másik nem vót. Én voltam az első itten makedón mit idegyüttem. De, itt jól megfogadtak. Itt vót egy óvónéni, tudta szerbű, meg azok a titkárok, azok is tudtak. Itten motyogtam hogy tudtam, keze-lába énnekem. Mikor akartam megtanulni valamit magyarul, valami tréfát csináltam. Én meg annyira akartam mondani, mái napon nem tudom olyan tisztán megmondani, de akkor is olyan jó' nevettek. Az öreglánt is megkérdeztem: „Most mit főztem ,vagy mit csináltam, mit süttöttem?” Akkor ő már fordítva nem mondta, hogy „kácsa pecsenye”, hanem „kácsa pecsedre”. Oszt én kigyüttem az utcára, oszt má' nagy örömbbe, valamit megtanultam magyarú', oszt mondtam neki, „Hát, jó' vagyok, megfőztem, kácsa pecsedre süttöttem.” Azok meg úgy nevetettek.

I.T.: És hogy tanult meg magyarul? Tudott egy kicsit már?

T.S.: Hát, nem tudtam semmit. Mikor voltak az akción, tudod, oszt mesétünk mi a „csók”, „hogy vagy”, mit tudom én a lényeg. De nem tudtam semmit.

I.T.: Hogy tanult meg?

T.S.: Hát, itten muszáj volt megtanulni, mert a mamája nem tudta egy szót se. Az öreg tata az tudta, azé' me' katona is vót tán. Tudta egy kis szerbű', de mindig tréfát csináltak, oszt muszáj vót, hogy megtanuljak. Az öreglánnyal már főztünk is, oszt én mindig kérdeztem, hogy micsoda, oszt mikó' nem tudtam valamit, akkó' írtam egy könyvbe. Mikor hazagyütt, akkor muszáj vót, hogy megmondjam, hogy mit mondtak, vagy nem mondták.

I.T.: És mennyi időbe telt megtanulni?

T.S.: Hát, egy éve jó erősen. Az ki akar tanulni, megtanul. A lényegét biztos, hogy megtanul hogyha akar, de ha nem akar, akkor kicsit nehéz.

I.T.: És maga csak makedón?

T.S.: Makedón, tiszta.

I.T.: Mert Ljiljana félig szerb.

T.S.: Igen.

I.T.: Lányok, ti tudtok makedónul?

Lányok: Hát igen.

T.S.: Ő énekel is makedón nótákat is, meg makedón nótákat is a Szólj, síp, szólj!⁹-on. (Renátára mutat.) Nagyon jó hangja van neki. Oszt itten sehol nincsen olyan iskola, ahol tanulna tovább. Nincsen lehetőség, nincsen semmi.

I.T.: Hát Csókán van valami, de az messze van.

T.S.: Hát.

E.: Minden nap kellene akkor utazni, meg éppen az útiköltséget kellene fizetni oda-vissza. Finanszíroznák itt is, de ahhoz megint túl sok papírt kellene megcsinálni, s akkor az drágábban kijönne.

I.T.: Na és, hogy fogadták a szülők?

T.S.: Hát, azok örvendtek, befogadtak. Tudták, hogy elment Szkopjeba, hogy megnősüljön makedón, azok tudták.

⁹ Szólj, síp, szólj! Népzenei vetélkedő a nyolcvanas években indult, mint rádiós verseny. Mára vajdasági szintű versennyé nőtte ki magát.

I.T.: Azért ment?

T.S.: Azér' ment. Azér' is gyütt. Írta a levelet, aztán gyütt, aztán elhozta. Megkérte a kezit az apukámtú, úgyhogy e' gyüttem. Akkó' otthon tudták, hogy makedón. Hát, nem volt mindegy, hogy a nép nem szokta meg, hogy más legyen itten, oszt má' mindig kérdezte: „Mi vagy te, siftár, török? Makedón? Micsoda az? Rác?” Osz, tudod, akkó' én megmagyaráztam, oszt mink más nép vagyunk, meg másképp beszélünk is, meg öszünk is, meg mit tudom én. Csak, tudod, ha te is becsülöd őket, azok is visszabecsünek, az biztos! Ha elmész az utcára, nem ismersz, akkó' hónap megismersz, megszeretik a népek.

I.T.: Akkor sikerült. Amikor esküdtek, templomban is megesküdtek?

T.S.: Igen.

I.T.: De milyen vallásúba?

T.S.: Nem. Katolikus. Az első lányom meghalt, picike volt, oszt nagyon gyorsan kellett volna má' esküdni is, meg mit tudom én, azé' mié' mondták, hogy nem sokára él. Aztán mondták, hogy én makedón vagyok, pravoszláv, hogy a templom nem akar esküdni, de aztán, mit a kérvént a plébános megcsinálta, oszt mondta, hogy kevert házasság azt szabad.

E.: De megesküdte szerbül is őket. Meg magyarul is elmondta.

I.T.: És a lányok?

T.S.: Ők mán meg vannak körösztove, bér málkozva, első áldozó, minden.

I.T.: És ezt ki döntötte el? Volt erről szó?

T.S.: Nem volt szó. Hát, akkó' az apjuk nekie magyar, hát akkó' legyenek azok is magyarok. Nem csinállok különbséget, hogy én vagyok pravoszláv. Énekem mondjam, én nem tudom, másképp körösztozni. Má' én meg vagyok körösztove. Én pravoszláv vagyok. De azok, ha születtek magyarok, hogy magyar az apjuk, akkó' legyenek azok. Itt csak magyar iskola is vót. Nem vót semmi szerb.

R.: Most nyitottak.

T.S.: Most nyitottak, azé' mié' menekűttek vannak, aztán van szerb iskola, másképp nem. De, mit tudom én, jól mén neki az iskola. Nem kell panaszt.

I.T.: És hanyadikosok vagytok ti most?

E.: Én most kezdtem a középiskolát, most voltam első, most majd másodikos leszek. Ő, pedig most lesz nyolcadikos.

I.T.: Hova jártok iskolába?

E.: Én Csókára, élelmiszer-termelőre, ő pedig Szetmiklóstra, mer' itt csak negyedik osztályig van.

R.: De utána majd Zentára, egészségügyire szeretnék.

I.T.: És jobb magyar osztályba menni, vagy szerbbe?

E.: Hát, megszoktuk a magyart, má' nem tudom.

R.: Van egy lány Szentmiklóson, aki átiratkozott szerbbe, mink ezt nem bíránk. Gondolom, bírnánk, de nekem nehezebb lenne, mer' most lesz nyolc éve, hogy tanulom a magyart...

T.S.: Hát megszokták, az az üvé, oszt kész.

E.: Hát, otthon anyuval szoktunk néha beszélni.

T.S.: Én is tanultam velük együtt. Mikor voltak az iskolába, én is verset tanultam, meg minden, magyarul.

I.T.: Szerbül már tudott?

T.S.: Szerbül tudok beszélni is, olvasni is, meg írni, de én makedón vagyok, ottan másik iskolába, ott csak makedón, oszt...

I.T.: Ti is tudtok magyarul is, szerbül is, makedónul is?

E.: Igen.

I.T.: És az apuka, ő is próbált tanulni kicsit?

T.S.: Hát, ő mikor menyünk Szkopjeba, ottan má' elkezd, tudott má' mindent, én szoktam itten, mikor magyarul elkezdtem beszélni, akkor ő is ottan. De jó. Érti, mindent megérti. Gondolom, majdnem hasonló mint a szerbnek, de érti minden mit mondok. Ő is próbál valami, aztán neveti is, hogy nem trefeli valamit, oszt úgy.

I.T.: Hát hasonló a nyelv a szerbhez.

T.S.: Nagyon.

I.T.: Szoktak járni Makedóniába sűrűbben?

T.S.: Hát, idáig én sűrűbben szoktam járni. Azok nem voltak négy éve. Azért mer a passzost minden második évben kell csinálni. De énnekem mikor kiveszem a passzost, énnekem öt évig elég. Aztán én minden évbe szoktam, de most ahogy van a krízisbe, meg az uram nem dógozik, gondolom, bezárták ottan a gyárat, hogy mi lesz avval a gyárral, nem tudom, oszt nincsen ki finanszírozza, aztán nem bírok elmenni.

I.T.: Az iskolában ebből nem volt semmi probléma, hogy félig makedónok, félig magyarok?

E.: Nem. Vót a Ljiljanának a lánya. Ő ugyanabba az osztályba járt ahova én ott Csókán, de nem vót semmi. Mögszoktuk itt egymást már óvodától kezdve, s akkor nem mondott senki semmit. Nem szótak'.

I.T.: És a szomszédság?

T.S.: Elfogadott. Az elejébe kicsit furcsa vót, me' én nem akartam, vagy nem tudtam beszélni annyira vele, vagy társalogni, de most...

E.: Esténként ide kiülünk az utcára, nincsen semmi baj.

T.S.: Jön a szomszédasszon, én is át mék, aztán estefelé kiülünk az utcára, oszt kicsit beszélgetünk, oszt megszoktam, mit tudom én.

I.T.: Amikor ünnepek vannak, akkor mind a kettőt tartják.

E.: Hát nem, szóval, hogy a katolikusat tartsuk, de azon a napon, amikor a pravoszlávoknak van, vagy anyunak éppen valami ünnepe van, akkor nem hogy tartsuk, hanem mondjuk, aznap nem csinálunk olyan munkákat, ami mögsértheti azt a szokást.

T.S.: Hát, meg este felé szoktak jönni a barátok köszönteni az ünnepet.

I.T.: És mennyiben különböznek a makedón szokások. Van ott is szlava?

T.S.: Igen, igen. Sok szlava. Most volt a Petrovdan (Péter napja). Éppen nem bírtam elmenni a búcsúba, otthon jöttek neme köszönteni a búcsút.

I.T.: És akkor szoktak itt is csinálni ebédet?

T.S.: Hát, nem szoktam. Otthon mink megesszük, amit én megfőzöm, de egy süteményt megsütöm. Sakkozunk, meg kávézunk, meg ilyesmit.

I.T.: És amikor nagy ünnep van, például karácsony, akkor mind a kettőt ünneplik?

T.S.: Mind a kettőt, azt igen.

I.T.: És szoktak makedónul is beszélgetni?

T.S.: Ritkán. Mikó' úgy viccelődünk, vagy olyan esik, mikor nem szerbül beszélünk. Kicsi koruk óta én beszélek velük szerbül, az uram pedig magyarul. Én mondtam, mikor az én családom idegyűn, hogy má' bírjanak az én gyerekeim beszélni normálisan. És akkó' nem kell, hogy tonmács neki, vagy olyasmi. Hogy mind a két nyelvet...

E.: Meg azt a tiszteletet csak megadni anyukámnak, hogy legalább szerbű' beszéljünk hozzá, nem magyarű'.

R.: Nem is nagyon szereti. Hát, mikor így felpukkad valamiért, akkor mikor mondunk valamit magyarul neki, mindjárt nem érti. Meg nem szereti, ha azt mondjuk neki, hogy anyu.

E.: Anyuci.

R.: Anyuci, vagy anyu, azt nem.

I.T.: És makedónul hogy mondják?

T.S.: Hát 'mama'.

R.: Oszt akkor így hívjuk, hogy mama.

I.T.: És kivel szoktatok barátkozni?

E.: Hát mindenkivel.

R.: Vannak szerbek is, de Jázován nincsen olyan barátkozni való szerb, mert ezek olyan...

E.: Ezek a menekültek.

R.: Mintha ki nem bírának minket á'ni.

E.: Hát, szóval, ők avval jönnek, hogy mink mé' nem megyünk Magyarországra, ha magyarok vagyunk. Mert őnekik itt Szerbiában van a helyük. Akkor néha úgy, nem szoktunk mink se visszamondani semmit, de néha úgy kiszólna belőlünk, hogy hát ők jöttek ide, de nem mondjuk nekik, mivel nem akarjuk őket megbántani.

T.S.: Azok a szerbek most gyűttek, tudod. Oszt ű gondol, hogy má' a Szerbia az az üvé. Bárhova elmennek, magyarok vannak. Ő gondol, hogy nagy valaki, de itten a magyarok elfogadták őket. Mikó' idegyűttek nagyon fétek, hogy mié' a szerbek gyűnnek, nem azé hogy bepizkolnak a falut, fétek na. Egyszerűen fétek, hogy nehogy legyen itt is háború. Oszt mit tudom én, mind a magyarokná, meg bármilyen nácia legyen, ki szereti barátkozni, azt majd megbarátkozik, ki nem szereti, bárhova elmenne, az akkor is vad lesz, semmi jót nem bírnak mondani róla. Ullehet, az a szomszédasszon sose nem akar tudni magyarul. Énnkem mindegy, hogy beszélek-e makedónul, vagy szerbül, vagy magyarul. Énnkem mindegy. Legyél te jó ember, akkor mindenhol befogadik, az biztos.

I.T.: És hogyha lenne egy kérdőív, amit ki kéne tölteni, ahol azt írja 'nemzetiség', akkor oda mit írnál?

T.S.: Hát 'jugosloven'. Jugoszláviában születünk, meg a lányok is, én sose mondtam neki, hogy magyar vagyok, makedón vagyok, hanem jugoszlóven. Itten születünk, az vagyunk oszt kész.

I.T.: De az nem az államot jelenti? Nem azt jelenti hogy Jugoszláviából származik?

E.: Hát én avval töltöttem ki a papírt az iskolába, de elfogadták.

T.S.: Még tizennyolc éve nincsen nekik, addig nem bírja mondani, hogy én magyar vagyok, vagy én makedón vagyok. De itten születtem, régi Jugoszlávia ami vót, akkor születünk, azt fogadtam oszt kész. Én nem bírom mondani, hogy Szerbiába mostmá' születnek, oszt szerbiánac vagyok, hát nem vagyok.

I.T.: És ez ettől függ, hogy ki hol születik? Vagy ki melyik nemzetiséghez tartozik?

T.S.: Hát, az a keverék. Most hogy mondjonak, hogy makedón, vagy mondjonak, hogy magyarok, hát mind a két oldalt kell szeretni meg tisztelni.

I.T.: Akkor te most mit mondanál, hogy te magyar vagy, vagy makedón?

E.: Mondtam, hogy épp az iskolába is elfogadták itt Csókán, hogy jugoszláv vagyok. És akkor a tanárnő az elejébe vitatkozott velem, hogy azt mondja, „Hát nem lehetsz jugoszláv. Vagy magyar, vagy szerb, vagy makedón.”, mondom, „Hát én most hogyan írk be magyart, ha anyukám makedón, én nem vagyok tiszta magyar, én azt nem mondhatom, hogy magyar vagyok, azt se mondhatom, hogy makedón.” És akkó' így elfogadták. Most hogy kijavította-e a tanárnő valamire vagy nem...

T.S.: Hát, nem hiszem, azért passzost is mikor csináltunk, vagy bármit, oszt én úgy írom.

I.T.: De, mondják, hogy nem létezik olyan hogy jugoszláv, mert mindig volt Horvátország, Bosznia, Makedónia, de most már ez tényleg nincsen, és akkor most hogy van?

T.S.: Hát úgy, idáig azt írtuk, hogy jugoszláv, na.

Interjúalany: Csépe Éva (szül.: 1964.11.09.)

Férje: Stefančev Slavko (szül.: 1959.04.13.)

Gyermekeik: Pehó Beáta (szül.: 1986.10.20.)

Stefančev Dejan (szül.: 1990.04.03.)

Stefančev Slađana (szül.: 1991.11.17.)

Stefančev Nemanja (szül.: 1998.01.25.)

Lakhely: Jázova, Dózsa György utca 10/A.

I.T.: Hova valósi a férje?

Cs.É.: Zentai.

I.T.: Ott is született?

Cs.É.: Igen.

I.T.: És maga?

Cs.É.: Én jázovói vagyok.

I.T.: Az első házassága hogy volt?

Cs.É.: Hát, a férjem magyar vót, Padéji, de őneki ez a második felesége, aki van zentai volt, és el is mentek Zentára az asszonynak a szüleihez lakni. Ott is van két gyerek. Hát, most erről mit mondjak?

I.T.: Hogy ismerkedett meg a férjével?

Cs.É.: Itt ismerkedtünk meg a faluba, én az önkiszolgálóba dolgoztam, ő meg járt fűszénát bálázni, meglátott. Közbe az apukám is megkérte, hogy bálázzon fűszénát, mert volt egy pár birkánk, és az az ismerős akihez a gépeket beparkóta, ott érdeklődött, hogy ki vagyok én, mer' látta a kislányt is, meg engem is, meg a szüleit is, de a hozzám tartozó felet azt nem. És így lett az ismeretség.

I.T.: És aztán, hogy lett az, hogy összeházasodtak?

Cs.É.: Hát, két évig tartott az ismeretségünk, és akkor utána a fiam közbelépett. Mondtam neki, hogy „Nem kényszerítelek semmire, nem kötelező, nem erőszak a disznótor.” Ő vállalta a kisgyereket. Hát, most húztuk-halasztottuk a házasságot, mer' őneki az édesapja, meg a húga elég jól beleszóttak a dolgokba. És akkor a végén aztán csak összeházasodtunk.

I.T.: Mit mondtak?

Cs.É.: Nekem konkrétan a szemembe nem mondtak semmit, de mondjuk a megjegyzésekből, meg... Nem megfélemlítés, vagy veszekedés, hogy nyíltan, hanem úgy az embernek a háta mögött, mindig ment a megjegyzés, és akkor ez csak kihatótt.

I.T.: És miért csinálták?

Cs.É.: Nem tudom. Őnekik az nem tetszett, hogy énnekem már van egy gyermekem. Nekem nyíltan a szemembe sose mondták, hogy mer' én magyar vagyok. Én ilyen tőlük soha nem hallottam. Most, hogy ők emberileg nem fogadtak-e el, függetlenül attól, hogy milyen nyelvet használok, vagy annyira unszimpatikus vagyok-e nekik, nem tudom. A nőtestvérének vannak ilyen fiksz ötletei és elképzelései az életbe.

I.T.: Milyen elképzelések ezek?

Cs.É.: Mondjuk ő dárát játszik a férje mellett. Ennek a két gyerek mellett lakása van. És nekem be akarja bizonyítani, hogy egy fizetésből is úriasan megélnék. Én ezt nem tudom megcsinálni, mert én nem lakásba lakok. Nekem volt olyan, hogy traktort kellett hajtanom, szalmát rakni, szénát rakni, kapálni. Az idén is kijártunk, ű is kijött velem, meg a gyerekek is. Jó van, ők nem tudom mennyit nem kapáltak, de kijöttek velem. Hát én nem öltözhetek soha mint ő. Énnekem olyan háterem nincs mint neki. És őneki ez borzasztó. Szerintem emberileg nem fogadott el.

I.T.: Elejébe a férjével szerbül beszélgettek?

Cs.É.: Ő beszél magyarul. Én azt hiszem ugyanazt a szintet beszél ő magyarul, amit én szerbül. Tulajdonképpen, Zentán, ahogy én látom, nagyon ritka az a szerb születésű személy, aki nem tud magyarul. Ha keveset is, de értenek. Mondjuk az ő nagybátyja ért is, beszél is valamit, de már sokkal rosszabbul. A fiuk szintén ért, sőt magyar felesége van, adai, és ő szintén ért. De a családba talán anyósom az, aki nem beszél tökéletesen magyarul. Ők Csantavér mellől származnak. Lehet, hogy más környezetbe élt azelőtt. Valamikor az öregek, a szülők, vagy a nagyszülők Crna Gorából¹⁰ jöttek ide. Úgyhogy beszél ő meg ért is, de sokkal nehezebben megy a magyar nyelv. A férjem húga, meg apósom, szintén jól beszélnek magyarul. A sógornőmön észre lehet venni, hogy ő jobban az irodalmi nyelvet beszéli, amit az iskolában tanult. Apósom nagyon jól beszél magyarul, a férjem is. Meg náluk nem volt az, hogy most

¹⁰ Crna Gora – mai Montenegró területe, mely egykor Szerbiához, ill. Jugoszláviához tartozott.

én magyar vagyok, vagy szerb vagyok, ott mindenki mindenkivel barátkozott. Sőt, van egy ismerősünk, ott a tanya mellett van földjük, és ha jön, mert kamiont hajtott a tejgyárnak, és ha jött, ha tehette megállt és úgy köszönt „Zdravo srbine!” (Szervusz te szerb!) és aki nem értette, hogy az mé’ van, az csak nézett, és nem értette mért nem ugrik neki a férjem. Ezt nem egy bélyegnek szánta, hanem öneki ez egy vicc, és mi megszoktuk. Vagy például fönt van a kamionon, és kiabál, mikó” meglát „Zdravo mađarice!” (Szervusz te magyar lány!), mi viszont azt mondjuk neki „Matori mađar!” (Öreg magyar!). Ez így alakult, nem volt megkülönböztetés.

I.T.: És amikor megismerkedtek, milyen nyelven beszéltek?

Cs.É.: Mind a két nyelvet. Nekem szokásom, hogyha tudom valakiről, hogy szerb, akkor tiszteletbe tartom a nyelvet és igyekszek az ő nyelvén szólni hozzá. Má’ most más nyelvet nem beszélek, de a környezetemhez a saját anyanyelvén szólok. Nekem ez a szokásom, de van, aki nem így gondolkodik.

I.T.: És amikor esküdtek, akkor templomi esküvő is volt?

Cs.É.: Templomi nem volt, mert ő pravoszláv vallású, én meg katolikus vagyok. Község házában esküdtünk. Hát, most volt egy olyan, hogy csináltunk körösztöltő a gyerekeknek. Ő mög van körösztölve (Beára mutat.) Amazok nincsenek. De ez még mindig nem jött össze. Beszéltünk a plébános úrral, aki ide jár hozzánk a templomba, és kérdeztük, azt mondta, hogy mivel Osztojityevón van pravoszláv pap, kérdezzük meg. Mondjuk énnekem semmi kifogásom a pravoszláv vallás ellen, nagyon hasonlít a mienkre, de én nem szeretnék átkörösztölködni, és azt a tanácsot kaptuk a plébános úrtól, hogyha a pravoszláv pap nem hajlandó a gyerekeket megkörösztölni, ő vállalja, mer’ a kereszténység minden vallásban egy. Tehát, bárki körösztöli a gyerekeket, az egy.

I.T.: Amikor nagyobb ünnepeket csinálnak a családban, Húsvét, Karácsony, akkor mindegyikből kettőt?

Cs.É.: Igen. És a gyerekek örülnek is.

I.T.: S mikor katolikus karácsony van, földíszítik a karácsonyfát? A pravoszlávoknál csak újévkor van ilyen.

Cs.É.: Hát ez függ a családoktól is, meg hogy ki tartsa be a vallást, nálunk az a szokás, hogy földíszítjük a fenyőfát, és egész hónapban, még tartanak az ünnepek, az áll. Én mindég úgy voltam vele, hogy az egy szimbóluma az ünnepnek, és hiányérzete van az embernek, hogyha nincs karácsonyfa.

I.T.: És az ételek különböznek?

Cs.É.: Nekem nehezebb, mondjuk hogy az anyósom az nem élt, mikor mi megismerkedtünk, és nem tudtam tőle megtanulni tökéletesen azokat az ünnepeket. De úgy azé ott vannak az ételek. Huszonegyedikén este van a bableves, de mi aszalt szilvából kompóttal kezdünk, csak utána jön a bableves rántás nekü’, aztán meg száraz tészta, mák, dió, aztán a többi azt ki-hogy csinálja. Az utóbbi pár évben rendöltem Csókán az Árok péknél kalácsot. Úgy mondják, hogy ’slavski kolač’¹¹. Az egy ilyen nagy, ki van díszítve, azt rendöltem egy pár évben.

I.T.: És szerb karácsonykor a ’česnicát’ szokták sütni, amiben pénz van?

¹¹ slavski kolač – a szerbek sütik szlava, a családi szent ünnepének alkalmára

Cs.É.: Igen. Igaz, nagyon húzódozik mindenki tőle, mer' nagyon édes, meg száraz. Az egy olyan sütemény, ha egy szeletet megeszik az ember, akkor elege van.

I.T.: És amikor jöttek a gyerekek, akkor hogy döntötték el, hogy magyar nevet fog kapni, vagy szerb nevet?

Cs.É.: Nálunk nem volt probléma, mert én azt mondom, hogy szerintem hülyén hangzik, hogy szerb vezetéknevvel magyar nevet kap a gyerek. Van akinek nem hülyeség, de én egyeztem azzal, hogy szerb nevet kapjonak a gyerekek.

I.T.: Mert az apjuk...

Cs.É.: Igen.

i.T.: És mikor kezdtek beszélni, hogy tanították?

Cs.É.: Mind a két nyelvet egyszerre beszéltük. A Dejánnal több időm volt. Vele úgy csináltam, hogy elmondtam neki az egyik nyelven, mondjuk kértem, hogy üljön le az asztalhoz és reggelizzen, azt ugyanúgy elmondtam neki szerbül is. Sladanával már nem volt annyi időm, de neki is, meg a legkisebbnek, mind a két nyelvet beszéltük. Nálunk úgy van, hogy az apuka is ugye magyarul beszél többet mint a saját nyelvén, és így a gyerekek jobban megtanulják a magyart. Van olyan is, hogy amikor a gyerek nem válaszol szerbül, ő is magyarul beszél a gyerekhez. De olyat is észrevettem, hogy én szerbül szólok a gyerekekhez, és ő magyarul válaszol vissza. Tehát, tudják a gyerekek az anyuka magyar anyanyelvű, és nem köll szerbül karattyolni, mert megérti. Viszont az apjuknak többnyire szerbül válaszolnak. Én mondhatok bármit, ő akkor is magyarul válaszol nekem.

I.T.: Milyen iskolába írátták a gyerekeket?

Cs.É.: Szerb nyelvre íráttam be őket. Egy az, hogy ugye...

I.T.: De hova? Ide, vagy Osztoityevóra?

Cs.É.: Ide, me' nyílt egy tagozat, olyan, hogy négy osztály van egybe. Volt egy másodikunk meg egy harmadikosunk, az az én lányom volt. Nem nyílt volna tagozat, de ugye jöttek ezek a menekült családok, és hát nem mindenki bírja a gyereket utaztatni. A kicsiknek megterhelő, hogy utazzonak, és kértek egy tanító nénit. Ért ő magyarul, meg beszél is, csókai, de szerb nyelven folyik a tanítás. Hát a körülményekről ne beszéljünk, mert azok... Bea Zentán járt, és sokkal könnyebb volt neki Osztoityevóra beilleszkedni.

I.T.: Beáta, te magyar osztályba jársz?

B.: Igen.

I.T.: És a többi gyerek szerbbe?

Cs.É.: Énszerintem az iskoláztatás könnyebb lesz tovább. Hogy majd mennek-e tovább, nem tudom, de... én azt szoktam vallani, hogy... ez az ország ennek a , ahogy mondják, hogy „državni jezik je srpski” (az állami nyelv a szerb), tehát úgy mint Amerikába az angol. Nagyon sokan lehet, hogy másképp gondolják, de azt azért' én hozzá szoktam tenni, hogy én akkor is magyar vagyok! Igaz hogy ez a hazám, itt születtem, de magyar vagyok! De azt a mai világba nem szeretem hangoztatni, mer'... van aki nem jó szemmel néz rá.

I.T.: Ha valaki mondja, hogy „én magyar vagyok”?

Cs.É.: Ő... nem azt. Hanem azt, hogy mikor kijelentem, hogy ez akkor is az én fatomyos hazám, én Tito Jugoszláviájában születtem, és énnekem ez a hazám, a szerb

a hivatalos nyelv, de én akkor is magyar vagyok és ez, ez... úgy valahogy... kicsit nem tetszik. Nem mondják nyíltan. Ilyet nem éreztem, de azé' látom, hogy... Vót olyan, hogy elejibe megkérdezték, „A férjed szerb?“, mondom, „Mer'? Rosszabb ember mint a magyar?“ Vagy cigány, vagy bármilyen más nemzetiség, mer' szerintem nem a nyelvet kell nézni, hanem az embert, meg az emberséget! Szerintem minden nyelvnél, meg minden kultúránál van olyan aki úgy... kilóg a sorból.

I.T.: Akkor hogy határozza meg, hogy milyen nemzetiségűek a gyerekek?

Cs.É.: Hát, nem tudom. Énszerintem az apuka után köllene meghatározni a nemzetiséget. Most ez olyan, hogy én nem is akartam külön, hogy „De igenis magyar legyél!“; nem azé' hogy én szégyellem. Én nem szégyellem, én most is azt mondom, hogy én magyar vagyok. De azé'... mit mondjak rá?

I.T.: Tegyük föl, hogy van egy kérdőív, és arra beírták, hogy „nemzetiség:“, vagy „nacionalnost:“ és akkor oda mit lehetne írni?

Cs.É.: Mondjuk azoknak a gyerekeknek én szerbet írnák be. Azé' csak szerbet írnák. Nem tudom megmondani, hogy miért... Nem tudok mit mondani rá. De énnekem ez egy természetes dolog, hogy ők szerb nyelvet tanúnak, meg... ők szerbek! Sőt szoktam azt is mondani a fiamnak hogy „crnogorče“ (szerbül: te ki crnagorac), mer' ugye a nagymama az crnagorac származású. Nem rosszból, nem elnézés képpen, ez egy szólás, olyan mint az ismerős, amikor mondja „Zdravo srbine!“ Mondjuk lehet, hogy mástól már nem fogadnám el ugyanezt a dolgot, de ez énnekem nagyon sok éven köröszkül alakút' ki ezzel a családdal, és nem is átallok meg rajta, ha azt mondja. Sőt, csinált egy olyan tréfát ismerősom, hogy megkérdezte apósomat, hogy ez a gyerek... milyen az anyanyelve. És apósom úgy kukuríkt, mikor megmagyarázta az ember neki, hogy ez e gyerek szerb, meg szerbet mondanak anyanyelvnek, de az édesanyja magyar, és hogy nem tetszett az öregnek... de ő ezt tréfának szánta nem komolyan. És azé', úgy el lehet rajta gondókozni, hogy nem is olyan hülye, mer' tényleg azt mondjuk, hogy az „anyanyelve“ szerb, de viszont, ugye, az anyuka az csak magyar.

I.T.: És akkor, egy anyukától születik egy magyar lány, meg három szerb?

Cs.É.: Hát, igen, érdekes... Csak mondjuk rá, én nem mondom, hogy jó' van őneki az édesapja csak magyar vót, nem vegyes, más lenne, ha ő is vegyes lenne...

Érdekes, mer' vót ez évbe ilyen lakosság összeírás, és két fiatalember jókat mosolygott rajta, hogy milyen vallásúak, és mondom, hogy ő katolikus, amazok pravoszlávok és... Nem nevetett ki, csak azt mondta, hogy egy anyuka és akkó' van katolikus is, meg...? De hát ők ezt így szokták meg. Énszerintem, függ a családtól is, hogy ki vezeti be a rendszert.

I.T.: És a szerbeknél nagyon fontos a szlava. Azt szokták tartani?

Cs.É.: Igen, igen. Nekünk Đurđevdan (szerbül: Gyöngyvirág napja) a szlavánk!

IRODALOM

MIRNICS Károly

1993 *Kisebbségi sors – tanulmányok*. Fórum Könyvkiadó, Újvidék

Mischehen in Jázova

TÜNDE IVÁNOVICS

Wie kann sich die kleinste Einheit der Gesellschaft, die Familie im Labyrinth der gemeinschaftlichen identitätsbildenden Kräfte ausfinden? Welchen Einfluß haben die in die Familie eindringenden Spannkkräfte auf das Individuum? Gibt es herausgebildete Normen, denen das Individuum in bestimmten Fällen folgen kann oder muß? Wer trifft die Entscheidungen: die Gesellschaft oder das Individuum? Gibt es eine Möglichkeit, trotz der Gegenkräfte unsere nationale Identität zu bewahren? Welche Nationalität hat das Kind, wenn es in eine Mischehe geboren wird?

Jázova scheint ein aufschlußreicher Ort zu sein, um diese Fragen zu beantworten. Jázova ist ein kleines Dorf im Banat, wo die Globalisation nach und nach die einstige homogene ungarische Bevölkerung auflöst. Eine neue, fremde ethnische Gruppe lebt sich hier ein, die vor dem südslawischen Krieg fliehend hier ein neues Zuhause gefunden hat. Für 5-6 serbische Schüler wird sogar schon Unterricht in serbischer Sprache angeboten.

Im Sommer 2001 führte die Autorin mit 5 Familien Interviews. Anhand drei Gespräche stellt sie die Gedanken, Möglichkeiten und Entscheidungen von Einwohnern vor, die in einer Mischehe leben. In 2 Fällen heirateten zwei Ungarn eine Makedonierin bzw. eine mazedonisch-serbische Frau. Im dritten Fall heiratete eine Ungarin mit einem Kind einen Serben.

Tünde Ivánovics untersucht, wie der Vorgang der Identitätssuche und der individuellen Identitätsbewahrung in Mischehen abläuft und welche Rolle dabei Eltern und Schule spielen. Die Formen des Sprachgebrauchs, die religiöse und ethnische Identität bilden sich erst zur Zeit heraus.